

زنبور گزیدگی

مرور کلی

گر چه حشرات زیادی با گزش انسان برای او مشکل ایجاد می کنند ولی حشراتی که با احتمال بیشتری باعث مشکلات پزشکی می شوند شامل زنبور عسل (Bee)، زنبورهای معمولی (Wasp)، مورچه ها (شامل مورچه آتشین یا ant fire) است، که تمام اینها، مربوط به خانواده غشاء بالان (Hymenoptera) می باشند و بعلت اینکه حشرات بصورت دست جمعی زندگی می کنند، اگر یکی از آنها شما را نیش بزند ممکن است شما توسط تعداد زیاد دیگری از این حشرات همزمان گزیده شوید و این مشکل را شدیدتر می کند.

خطرات ناشی از زنبور گزیدگی

سم زنبور باعث آسیب به بدن انسان می شود که این آسیب اکثراً محدود به ناحیه نزدیک گزش می باشد و گاهی باعث عوارض خطرناکی می شود که می تواند تهدید کننده حیات باشد که واکنشهای حساسیتی و آلرژیک از جمله این موارد است .

۱. خطرات ناشی از زنبور گزیدگی

واکنشهای آلرژیک (حساسیتی): این حالت باعث اکثر موارد مرگ و مشکلات وخیم در زنبور گزیدگی می شود و در افرادی رخ می دهد که سیستم ایمنی آنها به زهر زنبور حساس است و پس از گزش توسط زنبور بدن آنها واکنش شدیدی را به آن از خود نشان می دهد. این افراد مکرراً واکنشهای حساسیتی را در گزش توسط نوع خاصی از حشرات در گذشته گزارش می دهند .

- حداقل ۱۰۰ مورد مرگ در سال ناشی از واکنشهای حساسیتی گزش حشرات در آمریکا رخ می دهد(مقایسه کنید با کمتر از ۱۰ مورد مرگ در سال در اثر مار گزیدگی) و واکنشهای مرگبار حساسیتی اغلب (و نه همیشه) در کسانی رخ می دهند که سابقه قبلی حساسیت به نیش حشره ای خاص را داشته اند.

- اگر چه گزشهای چندگانه خطر بیشتری برای واکنشهای آلرژیک تهدیدکننده حیات دارند ولی بیاد داشته باشید که واکنش مرگبار آلرژیک و مرگ حتی با یک گزش زنبور در شخصی که هیچ سابقه قبلی واکنش حساسیتی ندارد نیز می تواند رخ دهد.

- اکثریت واکنشهای حساسیتی خطرناک و مرگبار و همچنین اکثریت موارد مرگ در ساعت اول پس از گزش رخ می دهد و برای همین مراقبتهای فردی و

سریع پزشکی در فرد مشکوک به واکنش‌های حساسیتی یک امر حیاتی است. در موارد نادری هم واکنش‌های مرگبار و کشنده در ۴ ساعت اول پس از گزش اتفاق نمی‌افتد و با تاخیر خود را نشان می‌دهد پس در هر حال باید بیمار تحت مراقبت باشد.

۲. سایر عوارض:

در افراد غیر حساس به نیش زنبور، گرچه گزش زنبور دردناک است ولی باعث مسأله جدی نمی‌شود ولی در همین افراد نیز گزش‌های چندگانه و زیاد باعث عوارض شدیدی مثل تخریب ماهیچه ای و یا نارسائی کلیوی و حتی در موارد نادر باعث مرگ می‌شود.

- این عوارض شدید خصوصاً در کودکان، افراد سالمند، بیمارانی که ضعیف هستند، بیشتر دیده می‌شود. این عوارض وخیم می‌تواند در چند ساعت اول پس از گزش دیده شود و یا چند روز تأخیر پس از گزش ایجاد شوند.

- توجه داشته باشید حتی یک گزش در ناحیه دهان یا گلو (خصوصاً در بچه‌ها) می‌تواند ورمی ایجاد کند که باعث انسداد راه هوایی شود.

خطرات ناشی از زنبور گزیدگی

شدت علائم زنبور گزیدگی به چند عامل بستگی دارد که شامل: نوع زنبور، محل گزش، تعداد گزش، حساسیت فرد گزیده شده به سم حشره است.

مشکلات پزشکی ناشی از زنبور گزیدگی به دو دسته بزرگ تقسیم می‌شود.

الف - واکنش‌های موضعی که ناحیه نزدیک به محل گزش را درگیر می‌کند:

- درد، قرمزی، تورم، خارش در محل گزش

- گاهی واکنش‌های بزرگی (بزرگتر از ۱۰cm) در طول ۱۲-۳۶ ساعت پس از گزش اتفاق می‌افتد.

- عفونت باکتریائی پوست گرچه شایع است ولی در طول ۱۲-۳۶ ساعت اول پس از گزش و گاهی حتی پس از چند روز اتفاق می‌افتد.

ب - واکنش‌های حساسیتی و غیر موضعی (که قسمت‌های مختلف بدن را که دور از محل گزش قرار دارند، گرفتار می‌کند).

- کهپیر (تورم خارش دار در روی سطح پوست)

- ورم در ناحیه گلو و دهان یا هر دو

- تنفس مشکل و صدا دار

- تهوع و استفراغ

- اضطراب

- درد در قفسه سینه

- کاهش فشار خون (حالت ضعف و بی‌حالی)

- در موارد شدید کاهش هوشیاری فرد و تنفس بسیار مشکل و حتی مرگ.

چه موقع باید به دنبال مراقبتهای پزشکی بود؟

- همانطور که بعداً در قسمت درمان خواهیم گفت، اکثر موارد زنبور زدگی در منزل درمان می شوند و فقط بعضی از آنها نیاز به مراقبتهای پزشکی دارند که این موارد شامل :
- وجود یک واکنش موضعی بزرگ (بزرگتر از ۲۵ cm)
 - وجود شواهد عفونت (افزایش درد، ورم، قرمزی و خروج چرک از محل و یا تب) در محل گزش.
 - ادامه یافتن علائم برای بیش از ۲-۱ روز
 - وجود شک به واکنشهای خطرناک حساسیتی که در این صورت باید سریعاً با اورژانس تماس گرفت تا فرد به مرکز اورژانس برده شود (خود فرد نباید با وسیله نقلیه خود بطرف مرکز اورژانس برود زیرا اگر مبتلا به واکنشهای حساسیتی باشد ممکن است دچار کاهش هوشیاری شده و باعث تصادف شود).
 - اما علائمی که در صورت وجود آنها باید به واکنشهای حساسیتی شک کرد شامل موارد زیر است:
 - تنفس مشکل
 - اختلال در تکلم
 - التهاب دهان یا حلق
 - بثورات و لکه های جوش مانند در سراسر بدن
 - کاهش سطح هوشیاری و غش کردن (faintness)
 - اگر بیش از ۲۰-۱۰ گزش خصوصاً توسط زنبورهای معمولی (Wasp) و یا گزش در بچه ها و یا سالمندان و یا بیمارانی که دچار یک بیماری زمینه ای دیگری بوده رخ داده باشد.
 - اگر گزش در دهان یا حلق خصوصاً در کودکان رخ دهد و یا بیش از یک گزش در در این نواحی رخ دهد.
 - اگر گزش مستقیماً کره چشم را درگیر کند.
 - اگر بیمار گزیده شده توسط همان حشره ای که قبلاً گزیده شده واکنش حساسیتی داده است، مجدداً گزیده شود، حتی اگر در گزش فعلی علائم حساسیتی نداشته باشد بهتر است این بیمار در مرکز اورژانس درمان شود زیرا ممکن است این افراد بطور ناگهانی بطرف واکنشهای حساسیتی شدید سوق پیدا کنند.
 - اگر یک واکنش موضعی بزرگ (بزرگتر از ۲۵ cm) ایجاد شود و یا شواهد در محل گزش ایجاد شود. (مثل درد، ترشح چرک، تب و ...) بهتر است به یک مرکز درمانی مراجعه کنید.

چه موقع باید به دنبال مراقبتهای پزشکی بود؟

در درمان زنبور گزیدگی توجه به این نکته ضروری است که هیچ پادزهر اختصاصی برای سم زنبور وجود ندارد و درمان بستگی به شدت علائم بیمار دارد و قسمت اصلی درمان، مقابله با واکنشهای حساسیتی و آلرژیک ناشی از گزش می باشد و اگر این درمانها به موقع صورت گیرند در بسیاری از موارد قادر به کنترل این واکنشهای حساسیتی می باشند.

۱. درمان در منزل

- خیلی از گزشهای ساده در یک بیمار غیرحساس، به چیزی بیشتر از مراقبتهای اولیه در خانه نیاز ندارند.
- با استفاده از لباس مناسب و استفاده از اسپری های دافع حشرات و کلاً در صورت امکان اجتناب از رفتن به این

مناطق می توان از گزشهای بیشتر جلوگیری کرد.

- در صورت گزش در منزل بلافاصله نیش حشره (که خصوصاً در مورد زنبور عسل معمولاً در پوست باقی می ماند) را بیرون آورید، زیرا این نیش که به کیسه حاوی سم حیوان متصل است تا مدتی پس از گزش با انقباضات خود به تزریق سم زنبور بداخل بدن فرد ادامه می دهد و یک روش در آوردن آن، خاراندن محل گزش بوسیله یک کارت اعتباری است که البته اصل مهم در آوردن سریع نیش از بدن می باشد و روش آن از اهمیت کمتری برخوردار است.

- محل گزش را با آب و صابون شسته و روی آن را با پماد آنتی بیوتیک بپوشانید.

- قراردادن یخ روی محل گزش می تواند باعث تخفیف درد شود که می توان در هر ساعت، ۲۰ دقیقه از یخ استفاده کرد. البته باید بین محل گزش و یخ یک پارچه تمیز قرار داد تا از سرمازدگی پوست اجتناب شود.

- در صورت نیاز از یک آنتی هیستامین مثل دیفن هیدرامین برای رفع خارش استفاده کنید.

- برای کاهش درد نیز از استامینوفن و یا ایبوپروفن می توان استفاده کرد.

- اگر بیش از ۱۰ سال از تزریق واکسن یادآور کزاز شما گذشته است با پزشک خود در مورد تجویز واکسن مشورت کنید و در اکثر موارد زنبور گزیدگی همین توصیه ها کفایت می کند ولی اگر واکنشهای خطرناک مشاهده شد، اقدامات پزشکی پیشرفته تری مورد نیاز است.

اگر شخصی که توسط زنبور گزیده شد، قبلاً نیز در اثر گزش زنبور دچار واکنشهای خطرناک حساسیتی شده است، باید سریعاً از یک آنتی هیستامین (مثل دیفن هیدرامین) استفاده کرد و اگر علائم حساسیتی در او ایجاد شد با مصرف اپی نفرین (که امروز بصورت کیت‌های اورژانس با دستور العمل ساده در دسترس این افراد می باشد) که قبلاً توسط پزشک برای آنها تجویز شده، به مقابله با این علائم رفته و باید سریعاً خود را به یک مرکز مجهز برساند.

۲. اقدامات درمانی در بیمارستان

- اگر شما دچار گزش منفرد و بدون علائم آلرژیک باشید فقط به مراقبت از محل گزش (مثل تمیز کردن محل گزش و پماد آنتی بیوتیک) نیاز دارید. باقیمانده نیش باید بیرون آورده شود و برای درمان خارش از آنتی هیستامین و برای درمان درد از استامینوفن استفاده میشود و در صورت لزوم واکسن کزاز تزریق می گردد .

- اگر فرد دچار علائم خفیف آلرژیک باشد (مثل ایجاد بثورات پوستی و خارش ولی بدون اختلال در تنفس و علائم حیاتی) در این حالت از یک آنتی هیستامین و گاهی داروهای استروئیدی استفاده میشود. همچنین در این حالت ممکن است از تزریق اپی نفرین نیز استفاده شود. پس از این درمانها و طی زمانی که فرد تحت نظر در بیمارستان بوده، مرخص شده و به خانه باز میگردد.

- اگر فرد گزیده شده دچار علائم شدید واکنشهای آلرژیک شود (مثل کاهش فشار خون، مشکلات شدید تنفسی و یا ورم شدید ناحیه دهان و گلو که را تنفسی را ببندد) آنوقت مبتلا به یک موقعیت تهدید کننده حیات شده که سریعاً باید وارد عمل شد و درمان آن شامل جایگذاری لوله تنفسی در داخل نای بیمار و تزریق وریدی آنتی هیستامین، داروهای استروئیدی و اپی نفرین و همچنین تزریق مایعات وریدی برای مقابله با کاهش فشار خون بیمار می باشد. این بیماران باید برای مدتی در بیمارستان بستری بود و حتی گاهی نیاز به بستری در بخش مراقبتهای ویژه پیدا میکنند .

- اگر فرد دچار گزشهای چندگانه (بیش از ۲۰-۱۰ گزش) بود ولی هیچ علامتی از واکنشهای حساسیتی نداشت باز نیاز به تحت نظر گرفتن فرد بمدت طولانی حتی بستری در بیمارستان دارد ، زیرا در این افراد احتمال اینکه

واکنشهای خطرناک ایجاد شود، زیاد میباشد .

- اگر گزش در ناحیه دهان و یا حلق رخ داده است باز بعلت خطر انسداد مسیر تنفسی باید تحت نظر باشند و در صورت ایجات عوارض خطرناک مراقبتهای شدیدتری از آنها بعمل می آید .
- اگر کره چشم مورد گزش قرار گیرد حتماً باید با یک چشم پزشک در درمان این مورد مشورت شود .

اقدامات بعدی

پیگیری

- اگر شما از کیت‌های اورژانس حاوی اپی نفرین (برای مثال EpipEn) برای مقابله با این وضعیت استفاده کرده اید سریعاً این کیت‌ها را جایگزین کنید تا برای موقعیتهای بعدی نیز این کیت‌ها در دسترس شما باشد .
- اگر پس از ترخیص دچار مشکلات تنفس شدید و یا تورم در گلو و دهان داشتید، سریعاً به مرکز اورژانس باز گردید. اگر پس از مراجعت به منزل با کاهش حجم ادرار یا تیره رنگ شدن آن مواجه شدید (خصوصاً اگر دچار گزشهای چندگانه شده بودید) سریعاً باید به پزشک خود اطلاع داده و دوباره به مرکز اورژانس بروید .
- اگر متوجه عفونی شدن محل گزش شدید باز باید برای درمان عفونت به پزشک مراجعه کنید .
- اگر شما پس از گزش مبتلا به یک واکنش آلرژیک شدید گشتید، باید با پزشک خود در مورد استفاده از کیت‌های حاوی اپی نفرین که روش استفاده آسانی دارند، مشورت کرده و در صورت لزوم آنها تهیه کنید تا در موارد خطرناک از آن استفاده نمائید.

پیشگیری

- استفاده از روشهای زیر میتواند در جلوگیری از زنبورگزیدگی مؤثر باشد .
- خصوصاً اگر جزء افرادی هستید که به زنبور واکنش شدید حساسیتی نشان داده اید، باید از این حشره اجتناب کرد و خصوصاً به مناطقی که دارای کندوی زنبور میباشند نزدیک نشوید.
- به هیچ وجه کندوی زنبور را دستکاری نکرده و آنها را تحریک نکنید .
- در هنگام کار با وسائل موتوری مثل ماشین چمن زنی نیز مراقب باشید برای اینکه ، این وسائل هم حشرات را تحریک میکنند .
- اگر زنبور را در نزدیکی خود دیدید بجای نابود کردن آن با وسائل مثل مگس کش موقتاً آن منطقه را ترک کنید.
- اگر در مناطقی از طبیعت که حشرات زیاد وجود دارد، حضور پیدا کردید سعی کنید از لباسهای بارنگ روشن ، عطرهای بسیار خوشبو و قوی و یا بردن نوشیدنیهای شیرین اجتناب کنید زیرا تمام این موارد باعث جذب زنبورها بطرف شما میشوند.
- در هنگام حضور خود در طبیعت از پیراهنهای آستین بلند و شلوار و نه شلوارک استفاده کنید .
- اگر سابقه واکنشهای شدید آلرژیک به نیش زنبور را دارید، باید استفاده از اپی نفرین را آموخته تا قبل از رسیدن به مرکز اورژانس آنها تزریق کنید. این اقدام می تواند نجات دهنده جان شما باشد. در ضمن باید شما این کیت‌ها را در چند جا داشته باشید مثل داخل اتومبیل، منزل، محل کار، داخل کیف خود و ... تا در همه موقعیتهای در دسترس باشد .
- اگر فرد سابقه واکنشهای حساسیتی شدید به نیش زنبور دارد باید از پزشک خود در مورد مشاوره با یک متخصص

آلرژی مشورت بخواهد. این متخصصان در روشی که بنام ایمن درمانی معروف است با تزریق مقادیر بسیار کم سم زنبور به فرد بطور متوالی باعث حساسیت زدائی فرد به آن شده و احتمال ایجاد واکنشهای خطرناک در آینده را از ۶۰٪ تا ۵٪ کاهش می دهند.

عاقبت بیماران زنبور گزیده

در کل اکثر بیماران که یک یا تعداد معدودی گزش دارند مشکل خاصی نخواهند داشت و درد و خارش هم فقط در طول روز اول پس از گزش آنها را آزار خواهد داد.

ولی در افرادی که گزشهای چندگانه دارند گاهی عوارض خطرناک تاخیری از خود نشان میدهند (حتی اگر افراد غیر حساس به نیش زنبور باشند) و بنابراین این باید با مراقبتهای پزشکی اولیه از شدت این عوارض کاست. مشکل اصلی در زنبورگزیدگی مربوط به افرادی است که واکنش حساسیتی از خود نشان میدهند که نیاز به مراقبتهای پزشکی اورژانس برای کاهش بروز عوارض خطرناک و حتی مرگ دارند. هرگونه تاخیر در این مراقبتهای میتواند به قیمت جان فرد زنبور گزیده تمام شود، اگر چه گاهی در این بیماران حتی با مراقبتهای اورژانس و به موقع نیز شاهد عوارض شدید و حتی گاهی مرگ نیز خواهیم بود.